

de hyena

Welke zoogdieren kwamen in vroeger tijden in Nederland en/of Vlaanderen voor maar verdwenen uit de lage landen?

Jelle Reumer, directeur van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam, blikt in deze nieuwe rubriek terug.

Fossiele uitwerpselen van een hyena. Foto Hans Wildschut

De vraag die me door de redactie van Zoogdier werd gesteld was om een rubriek te verzorgen over verdwenen zoogdieren uit Nederland en/of Vlaanderen. Dat is geen probleem: er zijn meer zoogdieren uit de lage landen verdwenen dan dat er nu nog leven. Sabeltandtijgers en grottenleeuwen, apen en nijlpaarden, siesels en vliegende eekhoorns, oerrunderen en tapirs, mastodonten, watermollen en eikelmuizen, bij het horen van de vraag alleen al trekt een complete circusoptocht stampend en piepend door het brein. Verdwenen is

iets anders dan uitgestorven. De Krijtmuis

(die helemaal geen muis was maar een mini-opossumpje: kijk, daar is al een onderwerpje) uit Maastricht en de Pliocene tapir uit Maalbeek zijn uitgestorven, maar de leeuw en de hyena zijn wel verdwenen uit ons land (gelukkig maar), doch leven elders nog voort (idem).

Het leven van de (zoogdier)paleontoloog is werkelijk een verademing. Ons materiaal is ruimschoots voorhanden, je hoeft er geen dieren voor te vangen en met dikke handschoenen te hanteren, er zijn geen rabiës-vaccinaties voor nodig, er hoeft niet te worden geëuthanaseerd, het onderzoeksvoorwerp heeft zelfs nooit de neiging om plotseling te ontsnappen. We hebben

bovendien niets te maken met enige vorm van bureaucratie, we behoeven geen vangvergunningen, er zijn geen fossieleproefdierreglementen en er is zelfs geen ethische commissie nodig om over de onderzoeksmethode te waken. Het is wetenschap voor gemakzuchtigen.

Maar toch zit je af en toe in de shit. Dat overkwam me onlangs letterlijk toen er tijdens een vistocht in het kader van de aanleg van de Tweede Maasvlakte een hyenakeutel te voorschijn kwam. Het is

‘Verdwenen is iets anders dan uitgestorven.’

een coproliet, zoals wij paleontologen dan zeggen (letterlijk ‘poepsteen’). Coprolieten vallen in de categorie sporenfossielen, samen met dingen zoals pootafdrukken. Van de hyena waren al wel botten bekend uit ons land, en ook een andere vorm van sporenfossil: door hyena’s aangeknaagde botten van mammoeten of andere grote zoogdierkarkassen. Coprolieten van hyena’s waren wel bekend uit grotten in Midden-Europa, maar een Noordzee-hyena-drol hadden we nog nooit gevonden. De vistocht van 18 augustus 2010 bracht daar verandering in. Het is, dat moet gezegd, een mooie keutel. Het fossiel is onderdeel van de totale bolus van de hyena, die zijn

ontlasting in de vorm van een snoer van zulke bollen naar buiten werkt. Een verse drol is wittig of witgrijs van kleur, wat een gevolg is van het hoge kalkgehalte in de ontlasting. Dat hoge kalkgehalte is afkomstig van de aangeknaagde en opgegeten botten en is tevens de oorzaak van de mooie fossilisatie (een fossiele koeienvla kennen we daarom ook niet).

De publicatie van de keutel veroorzaakte een lawine aan publiciteit (en vaak flauwe grappen). De voorspelling dat we er wel

meer gaan vinden kwam bovendien al snel uit. Het hype-je leverde twee nieuwe gevallen op, want twee pri-

véverzamelaars bleken een hen onbekend ding in hun collectie te hebben dat bij nadere bestudering ook een hyenacoproliet is. De hyena *Crocota crocota* is dan wel verdwenen uit onze streken, maar zijn fossiele uitwerpselen liggen er nog altijd.

Jelle Reumer is paleontoloog en bioloog. Hij is bijzonder hoogleraar aan de Universiteit van Utrecht en directeur van het Natuurhistorisch Museum te Rotterdam. Hij is auteur van meerder boeken waaronder “Opgeraapt Opgevist Uitgehakt”, een standaardwerk over fossielen in Nederland.